

SENZORICKÉ ASPEKTY DRAMATOTERAPIE

Ivana LESSNER LIŠTIAKOVÁ⁴⁴

ABSTRAKT

Príspevok analyzuje liečebnopedagogické dramatoterapeutické stretnutia v kontexte vplyvu na senzorické vnímanie. Poukazuje na terapeutický význam senzorických aspektov v dramatoterapii.

Kľúčové slová: *Senzorické potreby. Teória senzorickej integrácie. Dramatoterapia. Liečebná pedagogika.*

ABSTRACT

The paper analyses therapeutic educational dramatherapeutic sessions in the context of influence on sensory perception. It emphasizes the therapeutic benefit of sensory aspects in dramatherapy.

Keywords: *Sensory needs. Theory of Sensory Integration. Dramatherapy. Therapeutic Education.*

Teória senzorickej integrácie

Senzorická integrácia predstavuje hĺbkovú a na dôkazoch založenú teóriu (Schaaf, Mailloux, 2015), ktorá potvrdzuje súvis medzi správaním a senzorickými špecifikami dieťaťa. Teória senzorickej integrácie podľa Ayresovej (2005) vysvetľuje spojenie medzi prejavmi v správaní a ich podmieňujúcimi procesmi v senzorickom spracovaní. Senzorická integrácia sa predovšetkým zameriava na vestibulárny, propioceptívny a taktilný systém vnímania. Fungovanie v aktivitách každodenného života a v akademických výkonoch závisí od fungovania zmyslových systémov na troch úrovniach spracovania – na úrovni registrácie, modulácie a diskriminácie.

Znížená schopnosť **registrácie** podnetov spôsobuje hyposenzitivitu dieťaťa v danej zmyslovej oblasti. **Vestibulárna hyposenzitivita** môže spôsobovať to, že dieťa potrebuje veľmi silné podnety, vyhľadáva nebezpečné aktivity, skákanie, padanie, chodenie po múrikoch, strechách. **Proprioceptívna hyposenzitivita** znamená, že dieťa nedostatočne vníma hranice svojho tela, svoje telo v priestore voči objektom a iným ľuďom. Môže narážať do iných, používať príliš veľkú silu. **Taktilná hyposenzitivita** sa prejavuje tak, že dieťa necíti bolesť, nevšimne si, že sa niečoho alebo niekoho náhodne dotklo. Môže to spôsobovať konflikty v detských kolektívoch. Druhou úrovňou senzorického spracovania je **modulácia** zmyslových vstupov. Zabezpečuje schopnosť tolerovať podnety. Modulácia súvisí so sebareguláciou. Deti, ktoré majú problém s moduláciou majú veľmi nízky prah citlivosti. Aj slabý podnet spôsobuje rozrušenie, preťaženie. Problém s moduláciou znamená zvýšenú citlivosť na zmyslové podnety – tzv. **hypersenzitivita**. Podnet dieťa vníma ako ohrozujúci a reaguje impulzívne. Ďalšia úroveň procesu vnímania je **diskriminácia** podnetov, rozlišovanie kvalít podnetov, ich analýza. Napríklad problémy s taktilnou diskrimináciou sa prejavujú pri dyspraxii.

Schaaf (2017) tvrdí, že heslom senzorickej integrácie je, držať teóriu a ciele v hlave, aktivity vo vrecku a hravosť v srdci. Keď sú aktivity pre dieťa zmysluplné, hrá sa a rozvíja sa aj jeho

⁴⁴ Univerzita Komenského v Bratislave, Pedagogická fakulta, Katedra liečebnej pedagogiky, Račianska 59, Bratislava

mozog. Preto je potrebné upraviť aktivitu tak, aby poskytovala primeranú výzvu – pomôcť dieťaťu natoľko, aby činnosť zvládlo, ale nie príliš, lebo tak sa dieťa neučí nič nové, nevytvára si, ani neupevňuje nervové spojenia.

Deti prirodzene používajú senzorické stratégie na reguláciu svojho správania. Prostredníctvom vestibulárnych podnetov rýchleho meniaceho sa pohybu zvyšujú svoju bdelosť na optimálnu úroveň, ktorú potrebujú pre udržanie pozornosti a učenie sa. Proprioceptívne podnety používajú na upokojenie sa a reguláciu pri prekonávaní stresu, emocionálneho napätia, alebo keď sa snažia organizovať svoje konanie, keď sa cítia preťažení taktílnymi, auditívnymi alebo olfaktorickými informáciami. Keď však senzorické systémy nefungujú dobre, deti potrebujú pomoc pri zabezpečovaní si primeraných podnetov alebo napĺňaní potrieb primeraným spôsobom. K dysfunkciám senzorickej integrácie dochádza na podkôrových úrovniach centrálnej nervovej sústavy. Poruchy senzorického spracovania sa viažu s diagnózami ako dyspraxia, poruchy autistického spektra, vývinová porucha koordinácie, ADHD, poruchy učenia, FASD.

Z hľadiska intervencie je potrebné porozumieť senzorickým potrebám dieťaťa a pripraviť prostredie tak, aby sa dieťa mohlo učiť, spoznávať svet, sústrediť sa, cítiť sa bezpečne.

Dramatoterapia

Expresívne terapie, vrátane dramatoterapie, umožňujú zdieľať osobné i celospoločenské obsahy alternatívnymi spôsobmi, prostredníctvom umeleckých prostriedkov, činností a produktov. Pre človeka je prirodzené komunikovať prostredníctvom tela, výrazu tváre, vizuálnych symbolov, farieb, rytmu, melódie, metafory, či príbehu. McNiff (1981, citovaný podľa Malchiodi, 2005) poukazuje na to, že konanie v terapii a i v živote všeobecne sa málokedy obmedzuje na jeden spôsob expresie.

Dramatoterapia, ako jedna z expresívnych terapií, využíva ako spôsob vyjadrovania prostriedky dramatického umenia a divadla. Kľúčovými zložkami sú vstupovanie do roly a „rozprávanie“ príbehov. Dramatoterapia je aktívny prístup, ktorý podporuje zmenu prostredníctvom vlastnej skúsenosti klientov (NADTA, 2016). Využíva liečivý potenciál drámy a divadla v terapeutickom procese (BADTH, 2011). Metódy dramatoterapie sa zameriavajú na podporu kreativity, imaginácie, učenia sa a rastu. Umožňujú klientom vyjadriť sa, podporujú empatiu a sociálne zručnosti.

Dramatoterapia predstavuje významný terapeutický prostriedok pretože umožňuje hru, ktorá je zrkadlom prežitých skúseností a zároveň vytvára primeraný odstup prostredníctvom imaginatívnosti a priestoru akoby (Kováčová, 2017).

Metodológia výskumu

Analýza potrieb skupiny detí v náhradnej starostlivosti s neurovývinovými poruchami a/alebo diagnózou fetal-alkoholového syndrómu viedla k vytvoreniu terapeutickej skupiny, ktorej zámer bol napĺňať a nasledovať senzorické potreby klientov a zároveň umožniť expresiu a podporiť sociálne zručnosti v skupine rovesníkov. Za týmto účelom bol vytvorený pilotný koncept senzorickej dramatoterapie.

Liečebnopedagogické terapeutické stretnutia prebiehali v senzorickej miestnosti raz týždenne, 90 minút počas ôsmich týždňov. V skupine bolo deväť klientov vo veku 9-14 rokov. Náplňou stretnutí bola voľná senzorická hra, riadené dramatické a rolové hry, práca s príbehom, tvorba scenára a prehrávanie etúd. Časti stretnutí boli deťmi zaznamenané na

videozáznam. Zdrojom dát pre kvalitatívnu analýzu pilotného programu boli videozáznamy, procesuálne pozorovania a analýza produktov činnosti klientov.

Výskumné zistenia

Dramatoterapia bola príležitosťou pre deti zdieľať ako sa cítia, skúšať svoju pozíciu v skupine rovesníkov, hľadať to, akí sú a akí by chceli byť. Slúžila ako priestor pre experimentovanie, ukázanie silných stránok, posúvanie hraníc komfortnej zóny, ale aj odhalenie limitov a hraníc. Vzhľadom k priestoru senzorickej miestnosti, ktorý bol na dramatoterapiu k dispozícii sme sa snažili využiť jej potenciál naplňať zmyslové potreby detí. V prvej časti stretnutí sa deti mohli nasýtiť silnými podnetmi pre rozvoj vnímania vlastného tela a jeho pôsobenia v prostredí (Obrázok 1 a 2).

V ďalšej časti dramatoterapie sa priestor využíval ako scéna pre hercov a hľadisko pre divákov. Obsahom stretnutí bolo prehrávanie rôznych situácií – vymyslených alebo skutočných zo života detí. V tejto forme práce si deti rozvíjali fantáziu, kreativitu, vyjadrovanie sa. Zároveň sa učili dať úctu tejto vlastnej tvorivosti a tiež úctu ostatným a ich expresii. Pre deti bola táto časť najnáročnejšia – počúvať sa navzájom, dať priestor ostatným a skutočne im venovať pozornosť. Môžeme to pripísať tomu, že deti sú zvyknuté na to, že úlohu plnia pre niekoho dospelého a nie jeden pre druhého. Dôvodom môže byť aj to, že prezentácia vlastného výtvoru bola pre nich nabitá emóciami a keď to mali za sebou, potrebovali sa pohybovať (regulovať svoje správanie cez proprioceptívny systém) alebo niečo rozprávať a nedokázali v tichosti počúvať ostatných a venovať pozornosť im, lebo boli ešte plní z vlastného výkonu.

Obr. č. 1:

Senzorické pomôcky slúžili ako bezpečné rekvizity v dramatickej hre, ktorá naplňala potrebu silných proprioceptívnych podnetov u oboch detí.

Zdroj: vlastné spracovanie

Obr. č. 2:

Senzorická miestnosť poskytovala možnosť bezpečného naplnenia potreby silných vestibulárnych podnetov.

Zdroj: vlastné spracovanie

Diskusia

Celkovo mal koncept spojenia sensorických stratégií a dramaterapie svoje výhody aj nevýhody. K prínosom patrilo to, že deti mali možnosť naplňať si zmyslové potreby a prostredie im pomáhalo zvládať psychicky náročné situácie. K nevýhodám patrilo hluk, v podnetnom prostredí bolo ťažké sústrediť sa na prácu s príbehom či rolou. Prázdny divadelný priestor by bol pre toto vhodnejší. Obidva prístupy však považujeme za prínosné pre túto skupinu. Otázne zostáva to, či je lepšie ich pokryť samostatne a prehliť, alebo kvôli časovej efektívnosti ponechať spojené a naplňať obidve oblasti súčasne.

Záver

Aplikácia princípov senzorickej integrácie v dramato-terapeutickej liečebnopedagogickej intervencii umožňuje rešpektovanie a napĺňanie prirodzených potrieb klientov s identifikovanými deficitmi v sensorickom spracovaní.

Afiliácia

Príspevok vznikol vďaka podpore projektu VEGA 1/0598/17 Evalvacia efektívnych faktorov multisenzorických prístupov v liečebnej pedagogike.

Zoznam použitých bibliografických odkazov

- AYRES, A. J. *Sensory integration and the child: understanding hidden sensory challenges* (25th anniversary ed., and updated / by Pediatric Therapy Network ; photographs by Shay McAtee. Los Angeles, CA: Western Pediatric Services, 2005. ISBN 978-0-87424-437-3.
- BADTH. The British Association of Dramatherapists. 2011. About dramatherapy. [online] Dostupné na <http://badth.org.uk/> [Stiahnuté 2016-10-17].
- KOVÁČOVÁ, B. Využitie bábk v liečebnej pedagogike. In KOVÁČOVÁ, B. (Ed.) 2017. *Liečebná pedagogika V*. Ružomberok : Verbum, 2017. ISBN 978-80-561-0474-3. s. 8-30.
- MALCHIODI, C. A. Expressive therapies: history, theory and practice. In C. A. MALCHIODI (Ed.). 2005. *Expressive therapies*. New York: Guilford Press, 2005. ISBN 978-1-59385-379-2.
- NADTA. North American Drama Therapy Association. 2016. What is drama therapy. [online] Dostupné na <http://www.nadta.org/> [Stiahnuté 2016-10-17].
- SCHAAF, R. C. Using Ayres Sensory Integration with Children with Autism. An Evidence-based Approach. Nepublikované prednášky. Viedeň: European Sensory Integration Congress 2017, 2.-3.6.2017.
- SCHAAF, R. C., MAILLOUX, Z. *Clinician's guide for implementing Ayres Sensory Integration: promoting participation for children with autism*. Bethesda, MD: AOTA Press, The American Occupational Therapy Association, Inc., 2015. ISBN 978-1-56900-365-7.